
Zakład Językoznawstwa IBL w Warszawie.

Biuletyn Polonistyczny 12/36, 11-17

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

skiej do r. 1500. Dotąd wydano tom I /trzy zeszyty/ i dwa zeszyty tomu II /do początku litery J /Jagiello/ włącznie/. Wydanie całości przewidziane jest ok. r. 1980.

"Słownik" traktowany jest jako pierwszy etap opracowania całości szeroko pojętej antroponimii polskiej, tj. imion, nazwisk, przezwisk, przydomków, zawołań herbowych, pseudonimów i innych określeń osobowych od czasów najdawniejszych aż do współczesnych.

Pracownia Słownika Łaciny Średniowiecznej

Kierownik Pracowni: prof.dr Marian Flezia.

Pracownicy naukowo-badawczy: adiunkci: dr dr Krystyna Weyssenhoff, Julia Mrukówna, Czesława Pirożyńska, Danuta Turkowska; dyplomowani pracownicy dokumentacji naukowej: adiunkt mgr Irmina Lichońska; pracownicy naukowo-techniczni: st.asystent mgr Roman Zawadzki.

Głównym zadaniem Pracowni jest opracowanie "Słownika łaciny średniowiecznej w Polsce" jako podstawy naukowej umożliwiającej prace badawcze nad okresem Średniowiecza polskiego historykom różnych dziedzin, filologom łacińskim, polskim, etnografom. Kartoteka "Słownika" zawiera ok. 800 000 kartek wypisanych ze średniowiecznych zabytków łacińskich powstałych na terenie Polski. Każdy artykuł w "Słowniku" - to szczegółowe przedstawienie wyrazu pod względem znaczenia, formy, chronologii, z podaniem zlokalizowanych cytatów. Dotąd wydano drukiem dwa tomy "Słownika" i jeden zeszyt tomu III /razem 19 zeszytów i jeden dodatkowy, ze wstępem i spisem źródeł/ - do początku litery D. Ukończenie pracy przewiduje się ok. r. 1990.

Doc.dr Marian Kucała

3. ZAKŁAD JĘZYKOZNAWSTWA IBL W WARSZAWIE

W skład Zakładu Językoznawstwa IBL w Warszawie wchodzi następujące jednostki organizacyjne: Pracownia Historii Języka Polskiego, Pracownia Dialektologiczna /obejmująca sekcje: słownika Warmii i Mazur, słownika i atlasu gwar Mazowsza i Podla-

sia, integracji języka, atlasu ogólnosłowiańskiego/ oraz samodzielną Zespół Badania Mechanizmów Mowy.

Kierownikiem Zakładu od jego powstania do 30 IX 1969 r. był prof. dr Witold Doroszewski, obecnie konsultant Zakładu. Obowiązki kierownika pełni od 1 X dr Wanda Pomianowska.

Pod względem organizacyjnym Zakład wywodzi się bezpośrednio z Zespołu Dialektologicznego, który powstał w Katedrze Języka Polskiego UW w 1950 r., a od r. 1952 był placówką dotowaną przez PAN. Obecnie Zakład realizuje zakrojone na szeroką skalę plany badawcze, w myśl których wykonywane są prace zespołowe i ściśle z nimi skoordynowane prace indywidualne, będące istotnym elementem szkolenia kadry pracowniczej i przygotowywania jej do coraz bardziej odpowiedzialnych zadań.

Z ogólnej liczby 18 pracowników etatowych w czasie pracy w Zakładzie 9 uzyskało stopień doktora nauk humanistycznych, 7 dalszych przygotowuje rozprawy doktorskie, 2 osoby ukończyły prace habilitacyjne, a 5 dalszych prac habilitacyjnych znajduje się w stadium opracowania; ponadto w Zakładzie stopień doktora uzyskały dwie stypendystki /jedna z nich ze względu na brak etatów zatrudniona jest dotychczas w niepełnym wymiarze godzin/.

Materiały zgromadzone w Zakładzie udostępniane były także innym pracownikom naukowym.

Pracownia Historii Języka Polskiego

Pracownia została zorganizowana w 1955 r. Kierownikiem jej była początkowo prof. dr Halina Koneczna, następnie kierowali pracami doc. dr Salomea Szlifersztejnowa i prof. dr Stanisław Skorupka. Obecnie skład osobowy Pracowni przedstawia się następująco: adiunkci dokumentacji naukowej: mgr mgr Kazimierz Żelazko, p.o. kierownika; Krystyna Siekierska, Teresa Sokołowska, Barbara Rykiel i Danuta Lankiewicz. Pracownia Historii Języka przygotowała dwutomowy "Słownik <Pamiętników> Jana Chryzostoma Paska" /traktowany jako próba nowoczesnej pracy leksykograficznej nad siedemnastowiecznym słownictwem/, spis źródeł do "Słownika XVII i drugiej połowy XVIII wieku", obejmujący ponad 400 pozycji znajdujących się częściowo w

Polsce, częściowo za granicą /we Lwowie, Wilnie, Kownie, Berlinie i Paryżu/.

Pracownia dysponuje bardzo cennym zbiorem źródeł w postaci starodruków oraz fotokopii i mikrofilmów unikalnych rękopisów. Kartoteka "Słownika XVII wieku" obejmuje miliondwieście siedemdziesiąt tysięcy kart dokumentacji hasłowej /co stanowi 1/5 zaplanowanej całości/. Przewiduje się, że eks-cerpcja materiału zostanie całkowicie ukończona do r. 1975, a 6-tomowy "Słownik", zawierający 60-80 tysięcy haseł, zostanie całkowicie przygotowany do druku do r. 1985.

Ponadto w Pracowni Historii Języka przygotowuje się serię monografii stanowiących wielostronne opracowanie polszczyzny siedemnastowiecznej. Monografie te zostaną przygotowane do druku w latach 1970-1972.

Pracownia Dialektologiczna

Pracownia ta jako placówka etatowa PAN powstała w r. 1954 pod kierownictwem prof. Witolda Doroszewskiego.

Kadrę pracowniczą stanowi obecnie 8 adiunktów naukowo-badawczych: dr dr Jan Basara, Barbara Falińska, Halina Horodyska, Halina Mierzejewska, Nina Perczyńska, Wanda Pomianowska, Zofia Stamirowska, Helena Zduńska; 5 adiunktów dokumentacji naukowej: dr dr Anna Basarowa, Jadwiga Sułkowska, mgr mgr Eugeniusz Jurkowski, Józef Smył, Alina Strzyżewska; 1 pracownik naukowo-techniczny, st. asystent mgr Maria Mucowa; 3 osoby niepełnozatrudnione: starsi asystenci naukowo-techniczni: dr Henryka Perzowa, mgr Halina Pałaszowa, i asystent techniczny Maria Dąbrowska.

Struktura organizacyjna Pracowni Dialektologicznej została dostosowana do różnokierunkowych prac badawczych. Celem prowadzonych badań było nie tylko gromadzenie materiałów i przygotowywanie wydawnictw leksykograficznych oraz kartograficznych, obejmujących zarówno poszczególne obszary gwarowe, jak cały polski obszar językowy na słowiańskim tle porównawczym; do zadań Pracowni należało także syntetyczne opracowywanie fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni gwar, procesów infiltracji elementów obcych oraz procesów integracji językowej.

Punktem wyjścia wszystkich prac badawczych Pracowni Dialektologicznej było założenie, że materiał gwarowy, dzięki bezpośrednim żywym związkom między nazwą i jej desygnatem, przez uwydatnienie współzależności między historycznym rozwojem języka i przestrzennym rozmieszczeniem faktów gwarowych może stanowić cenną podstawę wszelkiej analizy teoretycznej, w szczególności w zakresie badań nad mechanizmem ewolucji językowej. Monograficzne opracowania słownictwa gwarowego polegały na kompleksowym traktowaniu faktów językowych i zjawisk wchodzących w zakres kultury materialnej, duchowej oraz społecznej. Dzięki temu po ukończeniu wielotomowej serii prac warmińsko-mazurskich, dotyczących ich zróżnicowania leksykalnego, słowotwórczego i fonetycznego, przeprowadzono w ponad 300 miejscowościach na terenie całej Polski badania terenowe ściśle koordynowane z badaniami etnograficznymi. Na podstawie tych danych opublikowano już ogólnopolskie opracowanie słowotwórstwa gwarowego oraz opracowanie słownictwa z zakresu: budownictwa, hodowli zwierząt i stopni pokrewieństwa. W najbliższym czasie ukazą się monografie z zakresu: meteorologii ludowej oraz transportu i komunikacji; opracowanie dalszych działów słownictwa jest w toku.

Ponadto w Zakładzie Językoznawstwa przygotowano szereg monografii dotyczących fonetyki, fleksji i składni gwar mazowieckich. Łącznie opublikowano ok. 20 pozycji książkowych i ok. 100 artykułów, stanowiących część składową ogólnego planu naukowego Pracowni. Obok prac indywidualnych o charakterze monograficznym wykonywane są liczne i zakrojone na szeroką skalę prace zespołowe.

W związku z Tysiącleciem Państwa Polskiego Pracownia przystąpiła do opracowania "Słownika gwar Warmii, Mazur i Ostródzkiego", obejmującego wszystkie wyrazy oraz formy z tego terenu zarejestrowane w czasie badań dialektologicznych i zaświadczone w źródłach historycznych oraz w literaturze regionalnej. Na podstawie kartoteki zawierającej ponad sześćset tysięcy kart dokumentacji hasłowej opracowuje się obecnie drugą /końcową/ redakcję artykułów hasłowych według szczegółowej instrukcji redakcyjnej. Całokształtem prac nad "Słownikiem", wykonywanych pod naczelną redakcją prof. Witolda Doroszew-

skiego, kieruje dr Zofia Stamirowska. "Słownik" stanowi ostateczne podsumowanie badań warmińsko-mazurskich, będących dokumentem polskości gwar Warmii i Mazur oraz ich integralnych związków z gwarami Mazowsza i Pomorza.

Dzięki współpracy z Płockim Towarzystwem Naukowym i Kuratorium Okręgu Szkolnego województwa warszawskiego nawiązano kontakt z przeszło tysiącem nauczycieli szkół mazowieckich, co pozwoliło na zorganizowanie badań korespondencyjnych, umożliwiających opracowywanie dwóch atlasów regionalnych i słownika dyferencjalnego gwar Mazowsza i Podlasia. W wyniku 10-letnich badań prowadzonych przy pomocy specjalnych kwestionariuszy zgromadzono porównywalny materiał gwarowy i nawiązano systematyczną współpracę ze stuosobową grupą nauczycieli stale uczestniczących w pracach terenowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że ta bardzo poważna i cenna współpraca ma charakter całkowicie społeczny. Materiały nadsyłane z terenu są opracowywane leksykograficznie i kartograficznie.

Opracowano już ponad 1200 map roboczych do "Atlasu gwar mazowieckich" i oddano do druku pierwszy tom "Atlasu", obejmujący 50 map /w tym część zbiorczych/ z komentarzami. "Atlas" planowany jest jako wydawnictwo seryjne; następne tomy będą się ukazywały w odstępach dwuletnich.

Kartoteka "Słownika gwar Mazowsza i Podlasia" obejmuje ponad 60 000 kart częściowo opracowanych redakcyjnie. Pracami nad "Atlasem Mazowsza" kierowała dr Halina Horodyska-Gadkowska, a pracami słownikowymi - dr Barbara Falińska.

Od r. 1958 w skład Pracowni wchodzi sekcja dialektologii porównawczej, biorąca czynny udział w pracach Międzynarodowego Komitetu Atlasu Ogólnosłowiańskiego, powołanego w czasie IV Międzynarodowego Kongresu Słowistów w Moskwie. Pracownia Dialektologiczna systematycznie wykonuje wszelkie zadania ustalone na odbywających się co rok międzynarodowych konferencjach dialektologicznych. Pierwsza z nich odbyła się /w 1959 r./ w Warszawie, a następne kolejno we wszystkich krajach biorących udział w tym wielkim międzynarodowym przedsięwzięciu. Obecnie, po opracowaniu programu badań /ok. 4 tysięcy pytań dotyczących wszystkich działów nauki o języku/ praca nad atlasem ogólnosłowiańskim weszła w fazę badań terenowych, które zostaną ukończone w r. 1971.

W Pracowni Dialektologicznej trwają przygotowania do międzynarodowej konferencji roboczej, która odbędzie się w Warszawie /maj 1970 r./ i będzie poświęcona omówieniu różnych metod kartograficznych możliwych do zastosowania w atlasie ogólnosłowiańskim. Wszystkimi tymi pracami kieruje polska sekcja Międzynarodowego Komitetu Atlasu Ogólnosłowiańskiego. Bezpośrednią odpowiedzialność za ich realizację na terenie Zakładu ponosi dr Wanda Pomianowska - sekretarz w/w sekcji. W bezpośrednim związku z pracami nad "Atlasem Ogólnosłowiańskim" pozostaje przygotowanie do druku czterech monografii z zakresu dialektologii porównawczej, z których pierwsza: "Zróżnicowanie słowotwórcze gwar południowo-słowiańskich", przekazana już została do wydawnictwa. Wszystkie w/w prace oparte są na bezpośrednich badaniach terenowych, z czego badania poza granicami Polski /Łużyce, Czechosłowacja, Jugosławia, Bułgaria/ prowadzone są w około 150 miejscowościach.

Samodzielny Zespół Badania Mechanizmów Mowy

Zespół ten prowadzi od szeregu lat prace o charakterze kompleksowym. Teoretyczna współpraca między językoznawcami, neurochirurgami i psychologami została ugruntowana w czasie praktycznej działalności w Zespole Reeducacji Mowy w oddziale rewalidacji neurologicznej w Konstancinie. Pracami sekcji kieruje dr Halina Mierzejewska.

W drugim półroczu rb. w Zakładzie Językoznawstwa IBL PAN zostało zorganizowane Laboratorium Reeducacji Mowy, w którym na etatach dla niepełnozatrudnionych pracują: mgr mgr Hanna Tomaszewska i Bożena Stupnicka oraz Maria Stasica i Elżbieta Ralska, które jeszcze w rb. złożą egzaminy magisterskie. Etat taki zajmuje również Józef Sobkow. W praktycznej pracy z chorymi gromadzone są materiały do opracowań teoretycznych i doskonalone metody praktycznego usuwania skutków afazji. Praca doktorska dr Haliny Mierzejewskiej pt. "Zaburzenia polskiego systemu afatycznego w niektórych wypadkach afazji" w najbliższym czasie zostanie oddana do druku.

Dr Wanda Pomianowska

4. PRACOWNIA HISTORII CZASOPISMIENNICWA POLSKIEGO XIX I XX W.

Pracownia Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX w. powstała z inicjatywy prof. dra Henryka Jabłońskiego w 1957 r. Był on następnie przez cały okres czasu przewodniczącym Rady Naukowej Pracowni, która od 1960 r. działała pod bezpośrednim kierownictwem prof. dra Józefa Skrzypka. W r. 1967 Pracownia obchodziła dziesięciolecie swego istnienia i z tej okazji zorganizowane zostało Sympozjum Historyków Prasy na temat "Historia prasy polskiej a kształtowanie kultury narodowej". Samodzielna do marca 1969 r. placówka została następnie włączona do Instytutu Badań Literackich.

Pracownia zatrudniała średnio dziesięciu pracowników naukowych i naukowo-technicznych. W ciągu omawianego okresu siedmiu pracowników naukowych zdobyło stopień naukowy doktora i jeden - doktora habilitowanego. Wszystkie stopnie naukowe nadane zostały przez Radę Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Aktualnie Pracownia liczy dziesięciu pracowników, w tym dwóch samodzielnych /prof. dr hab. J. Skrzypek - kierownik Pracowni, doc. dr hab. Jerzy Łojek/, trzech pomocniczych na stanowisku adiunktów /dr Zenon Kmiecik, dr Jerzy Myśliński, dr Andrzej Paczkowski/, jednego adiunkta dokumentacji naukowej /mgr Aleksandra Garlicka/; trzech asystentów naukowo-technicznych /mgr Andrzej Notkowski, Regina Jarugowa i Czesława Rusiecka, prowadząca podręczny księgozbiór/. Z Pracownią współpracują historycy z całej Polski zajmujący się dziejami prasy; publikują oni swoje prace w wydawnictwach Pracowni.

Aktualnie prowadzone są w Pracowni następujące prace naukowe: prace dokumentacyjno-bibliograficzne, prace nad podręcznikiem historii prasy polskiej oraz indywidualne prace monograficzne. W zakresie prac bibliograficznych daleko zaawansowane są prace nad bibliografią tytułów prasy polskiej lat 1865-1918 oraz prasy polonijnej. Istnieje też wstępna kartoteka tytułów z lat 1918-1939. Zaawansowane są też prace nad bibliografią historii prasy. W stadium początkowym znajduje się kartoteka instytucji związanych z prasą. Systematycznie prowadzi się kar-